

pri telovadbi vesti, na pr. usta morajo biti zaprta, ne smejo se smijati, niti govoriti, na ukaz „pozor“ morajo se vsikdar vstopiti ravno kot sveča, koleni stegniti, pēti v pravokotje stisniti itd. — Potem naj se učenik pred učence vstopi na kraj, od kodar vse lahko pregleda in od kodar tudi vsi učenci učitelja lahko vidijo in naj ukaže: Pozor! — glejte na desno! — glejte na levo! — pozor! — v gibajte glavo pred se! — za se! itd. — Tako in enako se vadijo vse vaje z glavo, ki se nahajajo v I. knjižici „Nauk o telovadbi“. Vsako vajo naj pa učitelj pred sam napravi, preden jo z učenci vred izvršuje. Ako zapazi, da kateri prav slabo telovadi, naj ga iz klopi pokliče, da še enkrat sam dotično vajo ponovi. — Ukaže ali komandira naj se vse prav z vojaško eneržijo in tudi od učencev in učenk naj se tirja, da vse prav po vojaški izvršujejo, kajti le tako se ohrani pravi red in natanjčnost, ki je podlaga vsi telovadbi. Da ste pazljivost in vbogljivost tudi neobhodno potrebni, razume se uže samo o sebi. Ako je ukaz iz več besedij ali zlogov, naj se pri rednih vajah vse na zadnji zlog ali zadnjo besedo izvršuje. V prostornih šolskih sobah, kjer niso učenci v klopih natlačeni kot slaniki v sodu, vadijo se tudi lahko nekatere vaje z rokama in z ramenoma, kakor: rameni vzdigati, v giba ti, roki dvigati, kerčiti, stezati itd. Vse te vaje in tudi vaje z nogama, kolikor se jih v šolski sobi brez velikega ropota more vzeti, naj se izvršujejo na ukaz — eden — dva. — Na pr. Vzdignite desno roko pred se! — eden — (se vzdigne) — dva — (se izpusti). Vaje v napadu se morajo popolnoma izpustiti. Iz med vaj s trupom se tudi le nekatere morejo v šolski sobi vaditi, a vaje v operti leži in druge se morajo zopet popolnoma izpustiti. To so poglavitne in skoro vse telovadne vaje, ki se z vsemi učenci ob enem morejo izpeljati v šolski sobi. Vse druge telovadne vaje in igre pa, ki se v sobi izpeljevati ne morejo, prihranijo naj se za boljše čase, za šolske izlete in veselice pod milim nebom. — To so moje misli o telovadbi, ki jih pa nikomur ne vsiljujem. M...ski.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XIII.

Da bi v deželskih in duhovskih razmerah nekoliko bolje opisal svojo domovino, popotval je Podlipski, kolikor je utegnil, po Kranjskem in bližnji soseščini, opazoval znamenitosti, zapisoval jih, pa tudi sporočal o njih koj v Novice ali Danico, kjer je več manjših dopisov njegovih vzlasti v tej dobi zdaj „od Verhnike, Zatičine, Dolenske strani, zdaj od

Škofje Loke, Poljanske doline, iz Kranjske okolice, zdaj od Loža, z Notranjskega, starost nekterih far na Teržaškem in Goriškem“. — Bilo je tudi l. 1854, da je „Catalogus Dioecesis Labacensis“ precej boljše in soervalno omenjati ga jeli celó drugod.

Tedaj so jele slovétí verlega Davorina Terstenjaka zgodovinske preiskovanja, ki jih je priobčeval tudi po časnikih, največ po Novicah. Hicinger, ves vnet za take stvari, l. 42 opominja in prosi, naj bi naši ljudje, tudi neučeni, kaj več gledali na najdene stare reči, bodo naj si kamni z napisi, ali posode, denarji ali pisma, češ, koliko se časih posname, razjasni in dokaže iz njih. G. Terstenjak veliko piše od nekdanjega stanovanja Slovencev v naših krajih. Na koga opira svoje dokaze, poprašuje v sestavku „O gosp. Terstenjakovih spisih“. Največ na stare rimske kamne. Tako pojasnuje tudi Slovencev in Slovanov basnoslovje, in prevažni so njegovi spisi na dvojó stran, za svet učeni in za ljudstvo prosto. Ne bilo bi napačno, ako bi g. Terstenjak s svojim razlaganjem ali sam stopil pred učeni svet nemški, ali ko bi kdo po poglavitnem obsežku, kar je brez dvoma in do dobrega dokazano, v pokušnjo dajal nemškim bravcem. Društvo Zgodovinsko, si misli, naj bi pospeševalo tako delo; ker pa ni bilo lahko, lotil se ga je sam in pridobil tudi preiskovatelja, da je poslal časih kak spis v „Mitth. d. histor. Vereins“. „Der gelehrte, für die heimatlliche Geschichtsforschung rastlos thätige Hitzinger, pravi ondi tajaik njegov dr. Klun, hat die schwierige Aufgabe übernommen, das deutsche Publikum von den Resultaten der slavischen Forscher, insbesondere Terstenjak's, in dieser Frage in Kenntniss zu setzen“ itd.

Pri vsem tem dokaj sitnem nemškem spisovanji je pa, skoro bi dejal, še bistreje pazil na slovenščino samo; vsaj mu ni ušla nobena bolj nova ali posebna prikazen v slovenskem slovstvu, da bi je tu ali tam zaznamnjal ne bil. Naglo se je spreminjala slovenščina v pisavi, in pisarilo se je marsikaj še o čerkah ali pravopisji, o novih in starih oblikah iga-am, ega-om, oj-oj, o glagolih doveršivnih in nedoveršivnih itd., kar je povedano že v prejšnjih Jezičnikih. Muhast še po Čbelici jame Znojemski kovati ter streljati po Novicah l. 1854 „Dobrovoljne pušice“ v prijetni, časih prav novi in bistri obliki, s potrebnimi opazkami, n. pr.:

1. Slovenski stric.

Triolet. *)

Slovenski stric bi pisal rad,

Ne vé, kako da bi naredil;

Vse, kar oblik in čerk je zvedil,

Slovenski stric bi pisal rad.

Med stolov pet pa v sredo sedil**),

In kmalo skor bi šel v prepad.

Slovenski stric bi pisal rad,

Ne vé, kako da bi naredil!

*) Triolet je mehak puščar, po legi romanskih narodov, ki šteje 8 verstic, ktere so tako so-stavljene, da se prvo dve v sredi in na koncu povračujete.

**) Po navadi pravijo: da se kilo med dva stola na tla usede; pa — greški stari bogovi so imeli je en obraz, latinski Jan je imel dva, slovenski bogovi pa so imeli po več obrazov, in — ravno tako je še zdaj s slovensko slovnico in s slovenskim pravopisom. Res, da naša naj večja moč je — v praznem prepiru in razdóru!

2. Slovenski abecé.

Kdaj so rekli: abecé,
Krave več so kot ovcé.
To je: brat, od čerk naprej,
Le po bukvah dalje glej!
Zdaj bolj moder rod je že:
Vedno misli v abecé.

3. Čerka in duh.

Da čerka le mori,
In duh duha živi;
To kliče celi svet;

Slovenec za duha
Pa boljšega kaj zna,
Za čerko le je vnet!

4. De gustibus non est disputandum.

Terst in Gorica derži se bolj stariga,
Pravi še: našiga glasa, ne kviri ga!
Kakor ga slišim, tak pisal ga bom.
Štajer in pa Goratan če le novega,
Hoče za vse vse slovenske sinove ga;
Meni, pri njem da slovenski je dom.
Rod je ubog! še Ljubljana razčesa ga,
Grabi za levi'ga, prima za desnega,
V sredi, ne vé se ediniti s kom.*)

*) Znojemski — pisatelj teh pušic, preslovenjen Nемеc, noče nikogar žaliti; za-se ne vleče na nobeno stran; piše marikaj po slovenski, pa s tim pravopisom, s katerim mu kdo veléva; méni namreč: „čerka mori, duh le živi“, in da „v potrebnih rečéh naj vlada med nami edinost, v dvomljivih prostost, v vseh ljubezen“.

5. Pogovor dveh Slovincov.

A. Brate, kje si spal nicoj?
B. Ovde spaval Podgoroj.
A. Koga kličeš, brate moj,
Kakor čednik s svojim oj?
B. Kajti s svojoj materjoj
Gledal sem, kde dom je moj.

A. Kteri zleg je nad teboj,
Brate, da spet kličeš jój?
B. Kak bezumen guč je tvoј!
Pitaš s takoj čudnostjoj.
A. Meniš, um sem zgubil svoj?
Le ne vem, s čem ti nicoj
Si se pital, brate moj,*
Tak je čuden govor tvoј.

*) Morehiti s čerkami, ker jih ima toliko v ustih; ta oblika storičnega nima enakosti v nobenem narečju; staroslovensko in rusovsko sicer storičnega bolj iztezuje, pa malo drugače.

6. Celtogermansko.

Čudno le mešajo	Samo naroda dva
Modrim se glave,	Tam od izhoda
Vedno spreminjajo	Vredna spomina sta
Temeljne stave.	Sem do zahoda!
V časih veljalo je	Kadar pa vstajajo
Indogermansko;*)	Zoper slovansko,
To je kazalo se	Vsprot mu le stavijo
Kaj veličansko!	Celtogermansko.**)

Glej jo zamisljenost!
Vse si lastijo;
Tukaj pa malenkost
Z drugim delijo.

*) Kadar se je spoznala sorodnost ljudstev, ktere stanujejo od Inda čez perzijske puše, Kavkas do Helespont do atlantskega morja, se je za to sorodnost izbralo ime „indoevropski narodi“. Zdaj veli tudi beseda „zahodni in izhodni ariški narodi“, pa na Nemcih je bilo „indogermanski“.

**) Beri kdo Knabelnove ali pa Muharjeve spise; v vsaki drugi versti stoji „celtischgermanisch“.

7. Verba movent, exempla trahunt.

(Nov. 1855. l. 15.)

Slab le bo uk ostal
Samo v besedi,
Če ne bo poterdval
Tudi se z zgledi.

Srečen si, glagol ti
Nedoveršivni!
Nima čez te moči
Več doveršivni.

Zgledov nabranih je
Za te gotovih,
Kar je le našlo se
Starih in novih.

Vreden je več ko vsi
Ta morebiti:
Pravde da za te ni
Moč doveršiti.

8. Vožnja slovenščine.

(Koled. Bleiweis. l. 1855.)

Kdaj so počasi jo
Vlekli volički,
Zdaj pa jo peljejo
Čili konjički.

Mnogo voznikov je,
Kdo jih če šteti!
Isejo križem se
Vsi prehiteti.

Stranski tam hot! kriči,
Bistahor! prednji;
Stranski tu žene hi!
Stoj! ha! poslednji.

Čudno! da dalje gre,
Da se ne zverne,
In da se skoraj že
Vse ne razterne!

Kakor je marljivega Hitzingerja, ki se je letos sim ter tje preslovenil v Znojemskega, dražila in poprijemala v slovenski književnosti nenavadna nesloga; tako ga je vnemala in povzdigala nenadjana novica, da ima priti na svetlo slovar Vodnikov na stroške plemenitega knezoškofa Antona Alojzija, in po sklepu društva sv. Mohora v Celovcu célo sv. pismo, po razlagi Aliolitovi, toda v besedi in obliki drugim Slovencem vzajemni. Vodnikov naslednik in častitelj je o prvi novici zložil v Novicah l. 1855: „Koleda za novo leto“. Pri Županu v Zlati vasi popevajo med seboj to veselico „Župan, Učitelj in Pevec“, kajti „S predragim slovníkom vred, se mi zdi, — Da Vodnikov duh se zdaj v novo glasi; — Spodbuja rojake s staro močjo, — Iskati svoj blagor z vso skerbjo“. In z Vodnikom poje Slovincu naposled pesnik goreč: „Za uk si prebrisane glave“ itd.

Preden je mogel izvediti Znojemski, da je knez Anton Alojzij sklenil v Ljubljani dati na svetlo sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem po Aliolitu v jeziku slovenskem; je prevesel sklepa Mohorjevega Društva zapel jo v Nov. l. 25: „Res Dobrovoljka“.

9. „Viribus unitis“.

Naš apostelj svet Ciril!
Naš apostelj svet Virgil!
Kdaj sem slišal prve glase,
Druge slišal druge čase.

Pač zavisti v raji ni,
Ko se ta pred tem glasi:
Pa na zemlji ni pravica,
Kadar se molči resnica.

Se ravna zamuda zdaj,
Društvo zbrano je tedaj
Svetemu Mohoru v slavo
Za pobožnih knjig napravo.

Sem pa mislil: »Bil je mar
Sveti Mohor slovnicař?
Znal je samo uk veseli,
Znal je sveti evangeli.«

»Tu pa kdo ko iz slóvnice
Uči vseh jezikov se!
To ni svetega Mohora,
To bo žalega razpóra.«

Zdaj pa me razveseli
Glas, ki budno krog hití:
»Kazna moč se bo združila,
Delo važno doveršila.«

Pismo sveto, ki deli
Eno vero zemlji vsi,
V enem duhu se tolmači,
Se beseda tudi enači.«

Res da čerka le morí,
Da le duh duha živí;
Kot telo pa duši služi,
Tak se čerka z duhom druží.

D^r: Razlagov govor za slovenske ljudske šole na Kranjskem

v letošnji seji državnega zbora 28. marca. (Dalje in konec.)

Občina Póliče je n. pr. dobila dovoljenje za občinsko priklado 122 percentov, da se šolsko postopje zida. Več občin ima priklado 80 in 85 percentov. Meni je celo župnijska občina znana, katera ima sicer uže skoro primerno šolo, kjer pa je župnijska cerkev uže več let v tako razrušenem stanji, da je res obžalovati, ako se pomisli, da pri najmanjšem potresu, kakoršni se v bližnjem mokronoškem okraji mnogokrat prigodi, morda cerkev skupaj pade, ko so verni zbrani. Tam ina občina uže več let dovoljenje pobirati 130 percentno priklado, ali nij je mogla pobirati, in sicer zavoljo slabih letin ne, katere so pri nas od 1870. leta. To so samo mimogrede nekateri momenti, iz katerih visoka zbornica razvidi, da nijsmo vsiljivi, ako za nekatere zadeve pri državi pomoči prosimo, ki so sicer deželne ali občinske zadeve.

Rekel sem: Ljudska šola je prvi oklep one verige izobraževanja v vseh civiliziranih državah. Te dni se je uže večkrat omenjalo ljudske šole pri debatah o srednjih šolah, in pred vsem se je povdarjalo, da ima ljudska šola kot prehod v gimnazijo poduk v nemškem jeziku imeti. Gospoda moja, mene imajo doma v mnogih krogih za prevelikega prijatelja Nemcev, ker svojo narodnost ljubim, pa vsako drugo spoštujem. Dovolite mi tedaj, da svoj dotični nazor brez krasotičenja, brez ovinkov čisto odkritosrčno povem.

V celem civiliziranem svetu je ljudsko šolstvo tako uravnano, da se ne more reči, da se ravna z njim kot s krajem, na katerem se imajo tuji jeziki učiti, nego da si otroci tamo s pomočjo materinega jezika za življenje koristnih znanosti nabirajo. Skustvo uči, da od sto njih komaj eden v srednjo šolo pride. Zato ima v deželah, katere imajo več jezikov, kakor naša ljuba Avstrija, drug zavod posredovati prehod do višjega učilišča kakega drugega jezika.